

## ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКОРИСТАННЯ ГРОМАДСЬКОСТІ ПІДРОЗДІЛАМИ КРИМІНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ ПІД ЧАС ПРОТИДІЇ ЗЛОЧИННОСТІ: ПОНЯТТЯ, ЗМІСТ, МЕТА, ЗАВДАННЯ, ФОРМИ, ВИДИ, СПОСОБИ

### THEORETICAL PRINCIPLES OF THE USE OF PUBLIC BY CRIMINAL POLICE UNITS IN COMBATING CRIME: CONCEPT, CONTENT, PURPOSE, TASKS, FORMS, TYPES, METHODS

Христов О.Л., к.ю.н., доцент,  
доцент кафедри оперативно-розшукової діяльності  
факультету підготовки фахівців для підрозділів кримінальної поліції  
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

У статті висвітлюються теоретичні засади використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності. Автор приходить до наступних висновків: 1. Дослідження теоретичних засад використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності до цього часу не проводилось. 2. Поняття використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності надається у широкому та вузькому розумінні. 3. Змістом використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності є правомірна дія або діяльність працівників підрозділів кримінальної поліції, яка полягає у залученні представників громадськості (об'єднань, формувань) до здійснення впливу на злочинність з метою зниження (мінімізації) її рівня та розшуку людей, які зникли безвісти, а також у максимально ефективному застосуванні їх можливостей з цієї метою. 4. Мета використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності може бути стратегічна – зниження рівня (мінімізація) злочинності і тактична – ефективне комплексне застосування сил і засобів громадськості до вирішення окремих завдань, які стоять перед підрозділами кримінальної поліції щодо утвердження (підвищення, підтримання) правопорядку. 5. Завданнями використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності є: 1) виявлення злочинно активних осіб. 2) превенція (запобігання) злочинам. 3) виявлення латентних злочинів. 4) документування злочинних дій. 5) встановлення осіб, що вчинили злочин; 6) розшук осіб, які зникли безвісти, переходять від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання. 6. Нами запропоновано такі критерії до класифікації форм використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності, зокрема: 1. За формами протидії злочинності. 2. Залежно від виконання оперативних завдань. 3. За кількістю представників громадськості. 4. За протягом часу. 5. За складом учасників. 6. За ступенем участі. 7. За ступенем гласності.

**Ключові слова:** взаємодія, запобігання, злочинність, кримінальне провадження, оперативно-розшукове провадження, співпраця, сприяння.

The article highlights the theoretical principles of the use of public by criminal police units in combating crime. The author has comes to the following conclusions: 1. The research of theoretical principles of the use of public by criminal police units in combating crime has not been conducted so far. 2. The concept of the use of public by criminal police units in combating crime is being given in a broad and narrow sense. 3. The content of the use of public by criminal police units in combating crime is a lawful action or activity of criminal police units officers, which is to involve members of the public (associations, formations) to influence crime in order to reduce (minimize) its level and search people who have gone missing, as well as in the most effective use of their capabilities for this purpose. 4. The purpose of the use of public by criminal police units in combating crime can be strategic - reducing the level (minimization) of crime and tactical - effective comprehensive use of public forces and means to solve certain tasks facing criminal police units to ensure (improve, maintain) law and order. 5. Tasks of use the public by criminal police units in combating crime are: 1) identification of criminally active persons. 2) prevention of crimes. 3) detection of latent crimes. 4) documentation of criminal acts. 5) identification of persons who have committed a crime; 6) search for missing persons, persons fleeing from the preliminary investigation, the investigating judge, court or who avoid serving a criminal sentence. 6. We have proposed the following criteria for the classification of forms of the use of public by criminal police units in combating crime, in particular: 1. By forms of combating crime. 2. Depending on the implementation of operational tasks. 3. By the number of members of the public. 4. By duration. 5. By composition of participants. 6. By degree of participation. 7. By degree of publicity.

**Key words:** interaction, crime, counteraction, criminal proceedings, operational-search proceedings, cooperation, assistance.

**Постановка проблеми.** Множинність підходів у застосуванні термінологічного апарату в науці оперативно-розшукової діяльності та інших суміжних науках відображується неоднозначним смисловим змістом теоретичної бази, що негативним чином впливає й на правозастосовну практику.

За роки незалежності в Україні відбувся захист низки докторських дисертацій, автори яких, спираючись на досягнення юридичної науки та суміжних галузей знань, зробили значний внесок у розроблення теоретичного підґрунтя оперативно-розшукової діяльності (далі – ОРД), поглибили уявлення про ОРД як різновид суспільної діяльності, її соціальну роль, сутність і зміст взаємодії як основного чинника ефективності протидії злочинності [1, с. 120].

У коло наукових інтересів вчених неодноразово потрапляло питання понятійно-категоріального апарату щодо взаємовідносин суб'єктів ОРД та окремих громадян. Зокрема висвітлювались питання конфіденційного співробітництва, негласної співпраці, використання позаштатних працівників оперативних підрозділів правоохоронних

органів та ін. Проте сьогодні він ще не усталений і перебуває на етапі формування. Певним чином цьому слугують сучасні реформи у правоохоронній діяльності, зміна підходів до форм здійснення ОРД, зміна принципів ОРД, імплементація у кримінальний процес негласних форм діяльності, які раніше здійснювали лише суб'єкти ОРД та ін.

Зазначене стосується і теоретичних засад використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності, зокрема актуальними на сьогодні є визначення самого поняття, змісту, мети, завдань, форм, видів та способів цієї діяльності.

**Аналіз останніх публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми.** Окремі аспекти використання громадськості під час протидії злочинності висвітлювались у працях вітчизняних і зарубіжних учених у різних галузях юридичної науки, зокрема: О.М. Бандурки, О.М. Гаврілова, І.М. Гальперіна, В.В. Голіні, В.С. Іванової, Н.П. Ісаєвої, А.М. Кислого, М.Г. Колодяжного, В.І. Крігера, В.М. Круглого, А.О. Лієде О.М. Литвинова, В.І. Московця, Г.В. Мороз, О.М. Музичука, Л.І. Овчиннікової, В.І. Отрудька, М.Є. Павлова, Т.В. Раскіної, І.В. Сло-

боденюк, В.Т. Томіна, О.М. Тюменцева, С.С. Шрамко та багатьох інших вчених.

Вивчення зазначених робіт показало, що на сьогодні відсутні дослідження теоретичних засад використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності.

**Мета статті** - визначити поняття, зміст, мету, завдання, форми, види, способи використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності.

**Виклад основного матеріалу дослідження.** Впродовж останніх кількох років термінологічний ряд, який застосовується для визначення теоретичних та практичних засад взаємовідносин поліції і громадськості значно розширився. Часто вживаними стали такі терміни як «Community Policing», комунікація, партнерство, діалог та ін. Для загального їх розуміння та з метою вироблення концептуального підходу до використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності вважаємо за доцільне взяти за основу вже наявні теоретичні уявлення, які на наш погляд найбільш повно розкривають поняття зазначених термінів.

Так, під терміном «Community Policing» розуміється філософія або організаційна стратегія, що ґрунтується на прозорому партнерстві, активному співробітництві між поліцією та громадою для більш ефективного визначення, запобігання та розв'язання проблем злочинності, подолання страху перед злочинністю, фізичними та соціальними розладами і погіршенням у мов свого району, з метою покращення якості життя всіх громадян [2, с. 5; 3, с. 5]. Слово «партнерство», безумовно, означає, що між поліцією та громадою має існувати співробітництво, щоб ця концепція працювала, а поняття «Community Policing», власне, означає взаємодію між поліцією та громадою для пошуку місцевих рішень для вирішення місцевих проблем [3, с. 5].

Партнерство здійснюється шляхом різноманітних форм діяльності, починаючи з комунікації між різними сегментами суспільства і владою до сприяння внесенню змін до законодавства та впливу на державну політику [4, с. 194-197]. Партнерство – це свого роду ідеальний варіант стосунків рівноправних суб'єктів, які усвідомлюють власне значення своїх дій для партнера по взаємодії і будують свою діяльність так, щоб виправдати сподівання партнера і, таким чином, досягти спільної мети [5].

У проєктах з розвитку громадянського суспільства Координатора проєктів ОБСЄ в Україні діалог органів влади і громадськості визначається формою системної взаємодії [6, с. 138]. Взаємодія поліції з громадою дедалі частіше визнається найбільш відповідною філософською основою демократичної поліцейської діяльності. Вона також визнається як підхід до поліцейської діяльності, який дозволяє вирішувати багато проблем безпеки, з якими громадяни стикаються у своєму повсякденному житті [3, с. 5].

Не вдаючись до полеміки з приводу визначення цих термінів вважаємо, що їх не слід співвідносити із обраною нами темою дослідження. Ці терміни розкривають сутність внутрішньої політики держави у таких сферах як: розбудова державності, формування інститутів громадянського суспільства, національної безпеки і оборони. Крім того, їх зміст достатньо обширний і охоплює не тільки взаємовідносини громадськості з підрозділами кримінальної поліції, а й іншими підрозділами Національної поліції. Ці поняття звичайно слугують певним вектором для побудови окремих наукових теорій щодо протидії злочинності і лежать в основі правовідносин будь-яких структурних органів та підрозділів Національної поліції та громадськості. Втім, дослідження їх змісту і співвідношення здійснено у роботах із суміжних тематик. Стосовно нашої роботи – вони виходять за межі предмету нашого дослідження.

З цього приводу слушними є умовиводи Т.Д. Гаврилюк, яка обґрунтовує думку, що терміни «співпраця», «співробітництво» та «взаємодія» при характеристиці відносин міліції (поліції – уточн. авт. – О.Х.) з населенням можуть вживатись паралельно, оскільки кожне з них передбачає погоджену діяльність суб'єктів взаємодії, спрямовану на досягнення спільної мети [5].

Слід зазначити, що термін «участь громадськості» у протидії злочинності можна розглядати у двох аспектах. З однієї сторони - це результат, тобто вже розпочатий процес здійснення діяльності або виконання роботи щодо профілактики, запобігання чи припинення злочинної діяльності або притягнення до кримінальної відповідальності осіб, що вчинили злочин. З іншої сторони – це правове положення представника громадськості, тобто учасника відносин, що виникають під час протидії злочинності.

Найчастіше вчені кримінологи, криміналісти, ОРД розглядають участь громадськості у протидії злочинності саме з першої позиції. Поряд з цим, науковцями не розкривається діяльнісний аспект підрозділів кримінальної поліції щодо використання представників громадськості під час протидії злочинності та застосування їх можливостей.

Узагальнення поглядів науковців дають змогу визначити вісім основних підходів до визначення поняття «використання громадськості» підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності:

1. Використання громадськості розглядається як результат проявленої ініціативи (бажання) самих представників громадськості. Тому найбільш часто вченими ОРД, кримінології, кримінального процесу, криміналістики термін «використання» застосовується до громадськості у поєднанні з іншими, наприклад, «використання допомоги громадськості» [7, с. 36-39]. Цей підхід містить дві різних форми: перший – звернення за допомогою до громадськості і її використання, у разі надання цієї допомоги; другий – використання допомоги, наданої за ініціативою самої громадськості. Так, Р.С. Белкін зазначав, що під залученням громадськості до розслідування злочинів слід розуміти використання органами розслідування допомоги громадськості в своїй роботі по розкриттю злочинів, розшуку злочинців, виявленню й усуненню причин та умов, які сприяють вчиненню злочинів [8, с. 369]. Під допомогою громадськості необхідно розуміти систему певних дій (в тому числі з інформацією) окремих осіб, які сприяють вирішенню завдань, що виникають в ході розкриття і розслідування злочину [9, с. 169]. Г.Г. Зуйков зазначає, що використання допомоги громадськості при розслідуванні злочинів являє собою один із найбільш важливих напрямів цієї діяльності і характеризується двома взаємопов'язаними положеннями. По-перше, допомога громадськості значно збільшує сили органів розслідування і допомагає виявляти вчинені злочини, повністю розкривати їх, сприяє підвищенню якості розслідування і скороченню строків, підвищує дієвість заходів попередження злочинів. По-друге, участь громадськості в розслідуванні злочинів являє собою важливу форму зв'язку суспільства з діяльністю державного апарату і має велику виховну роль [10, с. 453-454].

2. Використання громадськості розглядається як результат відклику громадськості на ініціативу правоохоронних органів щодо їх залучення. Цей підхід, наприклад, підтримує В.А. Ільчов [11, с. 81, 83, 85], Ю.Ю. Локтіонова [12, с. 235.]. Сьогодні пріоритетним є ідея самої організації контактів органів внутрішніх справ з громадянами, здійснено упор на ініціативу правоохоронних органів в питанні взаємодії з населенням за допомогою певних сил - засобів масової комунікації. Тому авторка застосовує формулювання «залучення населення до розслідування і профілактики злочинів». Термін «залучити», зазначає вона, несе в собі ознаки активності, переконання і озна-

час «спонукати, викликати бажання або змусити взяти участь в чому-небудь, зайнятися чим-небудь, примкнути до кого-чого-небудь» [12, с. 235.]. На думку В.А. Ільчова залучення представників громадськості до оперативно-розшукових заходів – це засноване на законах та підзаконних нормативно-правових актах виконання ними спільно з оперативними підрозділами або самостійно завдань органів внутрішніх справ по боротьбі зі злочинністю шляхом особистої участі в проведенні окремих заходів як гласного так і негласного характеру [11, с. 81, 83, 85].

3. Використання громадськості у теорії ОРД розглядається у таких аспектах: 1) залучення осіб до агентурної мережі, тобто встановлення негласного співробітництва (вербовка) і подальше застосування (використання) під час протидії злочинності (виконання завдань оперативного працівника); 2) залучення до агентурної мережі осіб, які самостійно виявили бажання бути позаштатними працівниками негласного апарату (в процесі перевірки особистих ділових якостей) й подальше їх використання; 3) використання осіб, які поставлені у певні межі, тобто знаходяться у безпеліційних умовах для участі у таких відносинах (Глава 35 КПК України містить ряд положень, які ставлять підозрюваного чи обвинуваченого перед вибором відбувати покарання чи сприяти у викритті організованої групи або організації у складі якої вони вчинили злочин, а також злочинних дій інших учасників групи чи інших злочинів, вчинених групою або організацією тощо [13]); 4) використання анонімної інформації осіб; 5) використання будь-яких інших осіб для виконання певних дій. У цьому випадку отожнюється «сприяння громадян», «надання допомоги громадськістю» із використанням громадськості підрозділами кримінальної поліції. Такої позиції дотримуються О.В. Васюковська [14], С.І. Владіміров [15, с. 200], А.М. Кислий [16], В.І. Отрудько [17], А.В. Рудий [18, с. 220], А.Ю. Сипачов [19], І. О. Харберюш [20, с. 291], О.В. Шахматов [21].

4. «Використання можливостей» громадськості. Так, наприклад, у ст. 17 Закону Республіки Казахстан зазначається, що органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність вирішують поставлені перед ними завдання самостійно, у взаємодії між собою, використовуючи можливості державних, громадських та інших організацій [22]. Цей підхід повинен передбачати наявність двох аспектів: перший змістовне розуміння терміну «можливості громадськості» охоплює не тільки людський потенціал, а й матеріально-технічну складову, наявність часу та ін.; другий, пов'язаний із тим, що використання цих можливостей повинно включати першочергово їх залучення. Проте не всі автори чітко визначають поняття «можливості». Так, М.С. Шевелєв під використанням оперативно-розшукових можливостей автор засновану на законодавчих актах системну діяльність слідчого щодо забезпечення процесу розкриття і розслідування злочинів результатами оперативно-розшукової діяльності, в залежності від слідчих і оперативно-розшукових ситуацій [23, с. 9].

5. Використання громадськості не виділяється як окрема наукова категорія, проте застосовується у наукових працях без належної уваги до смислового навантаження. Так, А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмічов, Ж.В. Удовенко, С.В. Хільченко спочатку говорять про форми «участі громадськості» в розкритті та розслідуванні злочинів [24, с. 50-51], тобто як про результат ініціативи самих представників громадськості, яка, на наш погляд, має інше смислове навантаження, зокрема «використання допомоги громадськості». Далі, розкриваючи самі форми, вчені застосовують термінологію «використання громадськості» [24, с. 50-51], тобто як процес виконання управлінських, тактичних і організаційних дій уповноважених посадових осіб щодо залучення представників громадськості та здійснення останніми окремих заходів.

6. Використання громадськості як ресурсу. У протидії злочинності термін «використання» застосовується й щодо

колективних форм громадськості, зокрема у Законі України «Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону» зазначається, що «використання громадських формувань з охорони громадського порядку і державного кордону України для виконання завдань, не передбачених цим Законом, забороняється» [25]. У теорії державного управління прийнятним і загальноживаним є визначення людини як ресурсу, який використовується для досягнення певних цілей. Термін «використання людських ресурсів» зустрічається у чинних нормативно-правових актах, які визначають стратегічні напрямки сучасного державного управління. Зазначений підхід сьогодні покладений в основу Стратегії реформування державного управління України на період до 2021 року. У Стратегії зазначається, що система центральних органів виконавчої влади за умови її належної побудови забезпечує демократичну легітимність, зокрема задовольняє потреби громадян. Але є такі принципи, що необхідно враховувати під час розбудови системи органів виконавчої влади, як раціональність, економічна доцільність, прозорість та підзвітність. У контексті підзвітності зазначається, що відсутність чіткого розподілу відповідальності між міністерствами призводить до дублювання функцій та нечіткого розподілу завдань і, як наслідок, нераціонального «використання людських і фінансових ресурсів», низького рівня інституційної спроможності щодо проведення реформ та формування державної політики [26]. Крім того, слід зазначити, що й економічна теорія розглядає людину з точки зору ресурсу. Як фактор економічного розвитку «людські ресурси» – це працівники, які мають певні професійні та практичні навички і знання, творчі і розумові здібності, моральні цінності, культура праці, що можуть бути використані у трудовому процесі. По відношенню до поняття «людські ресурси» іноді використовують термін «трудова ресурси» – наявна маса живої праці, інтеграційні трудові можливості працездатного населення, реальна здатність створювати блага сукупного працівника суспільства» [27, с. 696]. Соціологічний аспект трудових ресурсів розглядається як формування і використання трудових ресурсів всередині історично певної суспільної формації і під її впливом.

7. Використання громадськості як об'єкт управління в теорії «паблік рілейшнз». Прихильниками цих ідей були великий мислитель античності Аристотель (384-322 рр. до н. е.), Цицерон (106-43 рр. до н. е.), Юлій Цезар, Едуард Бернайз (племінник Зігмунда Фрейда) (1923 р.), Джеймс Груніг [28]. Сьогодні прихильниками таких ідей є В.О. Болотова [29], С.В. Петков [30], І.Д. Казанчук [31], О.С. Полуніна [32].

8. «Використання» у загальному розумінні цього терміну. Так, у Великому тлумачному словнику сучасної української мови дається таке визначення терміну «використання» (дія за значенням використати/використовувати) означає застосовувати, вживати що-небудь з користю, користуватися чимось [33, с. 137]. Термін «застосовувати» у цьому словнику має два значення: 1. Використовувати що-небудь, запроваджувати в ужиток. 2. Пристосовувати до чого небудь. Похідний термін «застосовуватися» означає: використовуватися, вживатися з певною метою. 2. Пасивно до застосовувати [33., с. 425]. Використання зазвичай вживається там, де треба підсилити значення користі, корисних наслідків для ініціатора застосування. Слово вжиток, навпаки, дещо затьмарює ціль, в тих випадках коли йдеться про звичне буденне застосування [34].

Названі три останні підходи вичерпують можливі сумніви щодо коректності застосування самого терміну «використання громадськості».

Не вдаючись у подальшому до аналізу широкого спектру запропонованих авторами дефініцій та визначень, зазначимо, що «використання громадськості» під час протидії злочинності, на наш погляд, охоплює всі зазначені

терміни, зокрема «допомогу громадськості», «залучення громадськості», «співробітництво з громадськістю», «співпрацю з громадськістю», «сприяння громадськості», «участь громадськості», і відображає діяльний аспект як підрозділів кримінальної поліції так і представників громадськості.

Крім того, співставляючи термінологічний ряд, можна визначити, що використання громадськості є узагальненим поняттям для «сприяння», «співробітництва» та «співпраці». В той же час «сприяння» є ширшим ніж «співробітництво» чи «співпраця».

Аналіз зазначених підходів дає можливість сформулювати поняття використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності у широкому та вузькому розумінні.

Використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності у широкому розумінні - це створення умов (платформ) для залучення представників громадськості (об'єднань, формувань, їх можливостей), їх підбір, залучення та застосування із суспільно значимою користю підрозділами кримінальної поліції для виявлення осіб і фактів, які становлять оперативний інтерес, й умов, що сприяють вчиненню злочинів, та здійснення щодо них превентивного (запобіжного) впливу, для притягнення осіб, які вчинили злочини, до кримінальної відповідальності, а також та для розшуку осіб, які зникли безвісти, переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання.

Використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності у вузькому розумінні – це залучення окремих представників громадськості або їх груп, які не є негласними позаштатними працівниками Національної поліції, до здійснення заходів з пошуку та отримання інформації, яка становить оперативний інтерес, застосування можливостей представників громадськості для підготовки й проведення заходів оперативного (ініціативного) пошуку, оперативно-розшукових заходів, гласних і негласних слідчих (розшукових) дій та інших процесуальних дій, створення умов для проведення оперативних комбінацій чи зашифровки джерел інформації, а також використання результатів самостійного виконання окремих заходів, у тому числі за дорученням оперативного працівника.

Дотримуючись логічної послідовності проведення даного дослідження значаючим, що важливим питанням для з'ясування понятійно-категоріального апарату нашого дослідження є визначення форм та змісту використання громадськості оперативними підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності.

Змістом використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності є правові дії або діяльність працівників підрозділів кримінальної поліції, яка полягає у залученні представників громадськості (об'єднань, формувань) до здійснення впливу на злочинність з метою зниження (мінімізації) її рівня та розшуку людей, які зникли безвісти, а також у максимально ефективному застосуванні їх можливостей з цією метою.

Мета використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності може бути стратегічна – зниження рівня (мінімізація) злочинності і тактична - ефективне комплексне застосування сил і засобів громадськості до вирішення окремих завдань, які стоять перед підрозділами кримінальної поліції щодо утворення (підвищення, підтримання) правопорядку.

Завданнями використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності є: 1. Виявлення злочинно активних осіб. 2. Превенція (запобігання) злочинам. 3. Виявлення латентних злочинів. 4. Документування злочинних дій. 5. Встановлення осіб,

що вчинили злочин. 6. Розшук осіб, які зникли безвісти, переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання.

Форма - це філософська категорія, яка характеризує предмети, явища і процеси реальності через їх відносно сталі, стійкі якості, що надають змісту структурованості, цілісності та завершеності [35]. Тобто форма – це спосіб упорядкування змісту.

Узагальнення поглядів науковців дають змогу висновувати, різні підходи до з'ясування форм використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності:

1. Аксіологічний підхід, який застосовується для визначення: 1. Форм взаємодії. Так, В.В. Майорова до форм взаємодії відносить субординацію, співпрацю і партнерство [36, с. 9]. О.М. Бандурка, С.П. Бочарова, Е.В. Землянська виокремлюють такі форми: інформаційну (обмін інформацією), консультативну (методичну), функціональну (часткове виконання спільної роботи), організаційну (встановлення регламентів, нормативів тощо). Крім цього, вони також акцентують на взаємодії формальній та неформальній, але зміст цих форм не розкривають [37, с. 352]. Інші форми взаємодії виділяє Л.І. Овчиннікова, зокрема: на добровільних засадах, на договірній основі, на основі залучення громадян до виконання соціально значущих робіт [38]. Ще розглядають взаємодію поліції і громадськості, яка здійснюється за таких форм: спільна розробка та здійснення заходів щодо боротьби з правопорушеннями і охорони громадського порядку; узгодження самостійних дій, спрямованих на боротьбу з правопорушеннями і охорону громадського порядку; обмін інформацією; проведення громадськими формуваннями заходів з ініціативи поліції; допомога з боку працівників поліції громадським формуванням у проведенні заходів щодо боротьби з правопорушеннями і охорони громадського порядку [39, с. 721]. 2. Форм участі громадськості. В. Олефір, Г. Кузьмініх, Г. Братель розрізняють такі організаційні форми участі громадськості в охороні громадського порядку: масові громадські організації (профспілки, добровільні громадські товариства – сприяння обороні, мисливців і рибалок, охорони природи тощо); організації і органи громадського самоврядування: квартальні та вуличні комітети, ради сприяння сім'ї та школі, батьківські ради, ради ветеранів праці, громадське виховання неповнолітніх; спеціальні громадські формування по охороні громадського порядку (добровільні народні дружини, товариські суди, громадські пункти охорони порядку); позаштатні працівники поліції [39, с. 720]. О.М. Гаврилов класифікує форми участі населення в боротьбі зі злочинністю за такими підставами: 1) за напрямками боротьби зі злочинністю; 2) за складом учасників; 3) з точки зору систематичності участі; 4) за кількістю учасників; 5) за рівнем взаємодії представників населення з правоохоронними органами; 6) за ступенем активності участі; 7) за характером правового регулювання; 8) по мотивації участі; 9) за характером ініціативи [40, с. 9-10].

2. Діяльнісний підхід, який застосовують до визначення: 1. Форм сприяння: безпосереднє і опосередковане; короткострокове і довготривале; гласне, конфіденційне (А.М. Кислий, ) [16, с. 21] та анонімне сприяння (В.І. Отрудько) [17, с. 8]. 2. Форм взаємодії: гласна та негласна (В.М. Круглий) [41, с. 10]. 3. Форм діяльності громадських формувань (І.В. Слободенюк): а) інформаційна; б) аналітична; в) профілактична; г) організаційна; д) безпосередньо правоохоронна [42, с. 13-17]. 4. Н.П. Саєва зазначила, що оптимальними формами залучення громадськості, в зазначену сферу є участь громадян в якості: 1) присяжних засідателів; 2) народних засідателів; 3) понятих; 4) незацікавлених учасників відкритих судових розглядів; 5) захисників; 6) громадських захисни-

ків; 7) громадських обвинувачів; 8) представників потерпілого, цивільного позивача і цивільного відповідача; 9) посередників; 10) заявників про підготовлюваний або вчинений злочин; 11) громадян, що беруть участь в профілактиці і попередженні злочинів; 12) громадян, що беруть участь в проведенні слідчих дій; 13) громадян, що беруть участь в затриманні злочинців; 14) громадських помічників слідчого і прокурора; 15) залогодавців; 16) особистих і громадських поручителів. Всі зазначені вище форми авторка класифікувала по різними ознаками. Залежно від методу регулювання: процесуальні і не процесуальні форми участі громадськості в кримінальному судочинстві. Залежно від функціональної спрямованості виконуваної представниками громадськості діяльності: а) участь представників громадськості в здійсненні правосуддя; б) участь представників громадськості в здійсненні функції кримінального переслідування (обвинувачення); в) участь представників громадськості в здійсненні функції захисту; г) допомога громадськості в розслідуванні злочинів. Залежно від того, з чийої ініціативи здійснюється участь представників громадськості: а) ініціатива виходить від самих представників громадськості; б) ініціатива виходить від осіб, чий права і інтереси при цьому будуть захищатися (потерпілих, обвинувачених та ін.); в) ініціатива виходить від компетентних посадових осіб [43, с. 16-17]. 5. Форм використання громадськості (А.В. Кофанов, О.Л. Кобилянський, Я.В. Кузьмичов, Ж.В. Удовенко, С.В. Хільченко), пов'язаних з підготовкою та провадженням слідчих дій, оперативних заходів відносяться: використання громадськості під час відтворення або реконструкції обстановки для ефективного провадження окремих слідчих дій; використання осіб та громадських формувань з метою виявлення джерел інформації стосовно дій, що розслідуються; використання громадськості для охорони слідчих дій, які проводяться (наприклад, огляду); використання громадськості для виконання окремих технічних прийомів, необхідних для проведення слідчої дії, пошукових дій для виявлення та вилучення речових джерел; використання громадськості для виконання окремих організаційних заходів, профілактики [24, с. 50-51].

3. Ситуативний підхід. Т.Д. Гаврилюк зазначає, що більшість форм взаємодії спрямовані на попередження злочинності. Серед них виокремлюють ситуативну та соціальну профілактику. Теорія ситуативного підходу зводиться до того, що правопорушники вчиняють протиправні дії там, де для цього є можливість, відповідно усунення сприятливих умов для вчинення злочину – найефективніший спосіб профілактики злочинів. Авторка здійснила аналіз наступних найпоширеніших форм ситуативної профілактики: 1) вжиття заходів, які ускладнюють або унеможливають доступ до мети, предмету або знарядь злочину; 2) маркування свого майна або, якщо це можливо, надання йому нетоварного вигляду; 3) системи спостереження; 4) архітектурний дизайн. Серед форм впровадження соціального попередження злочинності авторка акцентує увагу на детальному аналізі програм «Сусідська допомога», «Зупинити злочинця», «Добровільні друзі», «Програми надання допомоги тимчасово непрацюючим громадянам», а також спрямованих на: 1) дитячий та молодіжний сектор; 2) попередження вчинення злочинів; 3) подолання проблем наркоманії; 4) робота з потерпілими; 5) подолання хуліганських безчинств під час футбольних матчів тощо [5, с. 12-13]. Як бачимо, вчені, навіть при застосуванні однакових підходів, мають різнополюсні точки зору з цього приводу. Можемо визначити, що всі вони мають право на існування.

Значення класифікації форм полягає в тому, що вона створює стрункість і впорядкованість в системі досліджуваних явищ, зумовлюють підхід до оцінки обґрунтованості та ефективності їх вибору і застосування [40, с. 9-10]. Стосовно предмету нашого дослідження вважаємо можливим

запропонувати таку класифікацію форм використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності, зокрема: 1. За формами протидії злочинності: 1) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час виявлення злочинних дій; 2) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час запобігання злочинам; 3) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час встановлення осіб, що вчинили злочин; 4) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час розшуку осіб, які зникли безвісти, переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання. 2. Залежно від виконання оперативних завдань: 1) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час отримання оперативно значущої інформації; 2) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час здійснення певних дій для досягнення кінцевої мети проведення конкретних заходів; 3) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час створення умов для проведення підрозділами кримінальної поліції оперативних комбінацій, ОРЗ (НСРД); 4) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час зашифрування джерел інформації; 5) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час забезпечення підстав для відкриття кримінального провадження або початку оперативно-розшукового провадження; 6) використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час забезпечення наявності доказів. 3. За кількістю представників громадськості: 1) індивідуальне використання представників громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності; 2) колективне використання представників громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності. 4. За протягом часу: 1) короткострокове використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності; 2) довгострокове використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності. 5. За складом учасників: 1) використання визначеного кола осіб підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності; 2) використання невизначеного кола осіб підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності. 6. За ступенем участі: 1) використання особистої участі осіб підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності; 2) використання опосередкованої участі осіб підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності. 7. За ступенем гласності: 1) гласне використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності; 2) негласне використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності.

Поряд із запропонованими формами доцільним є виокремлення видів використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності, які можна класифікувати за такими критеріями: 1. За видами правоохоронної діяльності: 1) під час оперативно-розшукової діяльності; 2) під час досудового розслідування; 3) під час забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві на стадії судового розгляду. 2. За видами пошукових та оперативно-розшукових заходів. 3. За видами негласних слідчих (розшукових) дій. 4. За формами ОРД: 1) оперативний пошук; 2) оперативно-розшукове запобігання; 3) оперативно-розшукове документування; 4) оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження. 5. За видами застосування: а) особиста участь у проведенні заходу; б) створення умови проведення заходу; в) виконання певних дій для проведення заходу.

Варто визначити, що важливу роль відіграють способи використання громадськості підрозділами кримінальної

поліції під час протидії злочинності Спосіб – це поряток дій, застосовуваних для чого-небудь, досягти чогось. Спрощене розуміння способу передбачає відповідь на запитання «Як?» або «Яким чином?». Основними способами використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності є: виконання представниками громадськості доручених їм дій, збір та передача інформації та ін.

**Висновок:** 1. Дослідження теоретичних засад використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності до цього часу не проводилось. 2. Поняття використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності надається у широкому та вузькому розумінні. 3. Змістом використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності є правомірна дія або діяльність працівників підрозділів кримінальної поліції, яка полягає у залученні представників громадськості (об'єднань, формувань) до здійснення впливу на злочинність з метою зниження (мінімізації) її рівня та розшуку людей, які зникли безвісти, а також у максимально ефективному застосуванні їх можливостей з цією метою. 4. Мета використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності може бути стратегічна – зниження рівня (мінімізація) злочинності і тактична – ефективне комплексне застосування сил і засобів громадськості до вирішення окремих завдань, які стоять перед підрозділами кримінальної поліції щодо утвердження (підвищення, підтримання) правопорядку. 5. Завданнями використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності є: 1) виявлення злочинно активних осіб. 2) превенція (запобігання) злочинам. 3) виявлення

латентних злочинів. 4) документування злочинних дій. 5) встановлення осіб, що вчинили злочин; 6) розшук осіб, які зникли безвісти, переховуються від органів досудового розслідування, слідчого судді, суду або ухиляються від відбування кримінального покарання. 6. Нами запропоновано такі критерії до класифікації форм використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності, зокрема: 1. За формами протидії злочинності. 2. Залежно від виконання оперативних завдань. 3. За кількістю представників громадськості. 4. За протягом часу. 5. За складом учасників. 6. За ступенем участі. 7. За ступенем гласності.

Крім того, нами визначено види використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності, які можна класифікувати за такими критеріями: 1. За видами правоохоронної діяльності: 1) під час оперативно-розшукової діяльності; 2) під час досудового розслідування; 3) під час забезпечення безпеки осіб, які беруть участь у кримінальному судочинстві на стадії судового розгляду. 2. За видами пошукових та оперативно-розшукових заходів. 3. За видами негласних слідчих (розшукових) дій. 4. За формами ОРД: 1) оперативний пошук; 2) оперативно-розшукове запобігання; 3) оперативно-розшукове документування; 4) оперативно-розшукове забезпечення кримінального провадження. 5. За видами застосування: а) особиста участь у проведенні заходу; б) створення умови проведення заходу; в) виконання певних дій для проведення заходу. Основними способами використання громадськості підрозділами кримінальної поліції під час протидії злочинності є: виконання представниками громадськості доручених їм дій, збір та передача інформації та ін.

#### ЛІТЕРАТУРА

1. Антонов К. В. Шляхи вдосконалення організаційно-тактичних форм взаємодії оперативних підрозділів правоохоронних органів у протидії злочинності з використанням оперативно-технічних засобів. *Правова позиція*. 2016. № 1 (16). С. 119-126. URL: <http://biblio.umf.dp.ua/jspui/bitstream/123456789/1510/1/19.pdf> (дата звернення: 23.03.2020).
2. Наилучшая практика построения партнерства между полицией и обществом. Вена : ОБСЕ, 2008. 81 с. URL: <https://www.osce.org/ru/secretariat/32548?download=true> (дата звернення: 17.05.2020).
3. Вілсон П. Практичний посібник для поліцейських, що взаємодіють з громадою. 48 с. URL: [https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/pdf/Posibnik\\_zv\\_gromaga2LQ3.pdf](https://www.npu.gov.ua/assets/userfiles/files/pdf/Posibnik_zv_gromaga2LQ3.pdf) (дата звернення: 17.05.2020).
4. Запобігання корупції : підручник / К. А. Автухов та ін. ; за заг. ред. Б. М. Головкина. Харків : Право, 2019. 296 с.
5. Гаврилюк Т. Д. Адміністративно-правові засади співпраці міліції (поліції) з населенням: європейський досвід : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Київ, 2011. 22 с.
6. Існуючі механізми співпраці органів державної влади з організаціями громадянського суспільства в контексті реалізації Національної стратегії сприяння розвитку громадянського суспільства в Україні 2016-2020. Київ : Ваіте, 2016. 280 с.
7. Уголовно-процессуальный кодекс Украинской ССР : Научно-практический комментарий / под. ред. М. Г. Самаева. Киев: Полит. издат. Украины, 1974. 543 с.
8. Криминалистика : учебник / Белкин Р. С. и др. ; под. ред. Б. А. Викторова, Р. С. Белкина. Москва, 1976. 550 с.
9. Резникова А.Г. Базове поняття криміналістичного учиня о взаємодії слідователя с общественностью в расследовании пре ступлений. *Известия тульского государственного университета. Экономические и юридические науки*. 2017. № 1-2. С. 167-171.
10. Криминалистика : учебник / Аханов В. С. и др. ; под. ред. Р. С. Белкина, Г. Г. Зуйкова. Москва, 1968. 695 с.
11. Оперативно-розыскная деятельность органов внутренних дел: Ученик. Общая часть. Разделы I-VII / под ред. к.ю.н., доц. В.М. Атажитова. М.: Акад. МВД СССР. 1991. 564 с.
12. Локтионова Ю.Ю. Понятие и значение привлечения населения к расследованию и профилактике пре ступлений. *Общество и право*. 2009. №3 (25). С. 235-237.
13. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квіт. 2012 р. № 4651-VI. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 27.02.2020)
14. Васильковская Е. В. Гласное содействие граждан органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Сибир. юр. ин-т МВД России. Красноярск, 2005. 179 с.
15. Владимирова С. И. К вопросу о дефиниции «содействие граждан оперативным подразделениям органов внутренних дел». *Актуальные проблемы российского права*. 2017. № 6. С. 195-201.
16. Кислий А. М. Теоретичні та організаційно-тактичні засади сприяння здійсненню оперативно-розшукової діяльності (за матеріалами МВС України) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.09. Київ, 2011. 27 с.
17. Отрудько В.І. Сприяння громадян підрозділам кримінальної поліції під час протидії злочинності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.09. Харків, 2019. 20 с.
18. Рудой А.В. Содействие граждан оперативным подразделениям как основа оперативно-розыскной деятельности. *Вестник экономической безопасности*. 2016. № 4. С. 217-221.
19. Сыпачев А. Ю. Правовые и организационно-тактические основы гласного содействия граждан оперативным подразделениям органов внутренних дел : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Тюмен. юрид. ин-т МВД России. Тюмень, 2009. 186 с.
20. Хараберуш І. О. протидія контрабанді України : оперативно-розшуковий аспект : монографія. Київ : ВД «Дакор», 2015. 416 с.
21. Шахматов А. В. Правовое регулирование содействия граждан органам, осуществляющим оперативно-розыскную деятельность : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Санкт-Петербургский ун-т МВД России. Санкт-Петербург, 1999. 230 с.
22. Закон Республики Казахстан «Об оперативно-розыскной деятельности» от 15.09.1994 г. (с изм. и доп. по состоянию на 28.09.2002 г.) URL: <http://www.pavlodar.com/zakon/> (дата звернення: 17.05.2020)

23. Шевелев Н. С. Использование оперативно-розыскных возможностей в раскрытии и расследовании преступлений против собственности : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.09. Краснодар, 2010. 26 с.
24. Криміналістика: питання і відповіді. Навч. посіб. / Кофанов А. В. та ін. К.: Центр учбової літератури, 2011. 280 с.
25. Про участь громадян в охороні громадського порядку і державного кордону : Закон України від 22 черв. 2000 р. № 1835-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1835-14> (дата звернення: 14.12.2019).
26. Стратегія реформування державного управління України на період до 2021 року : розпорядження Кабінету Міністрів України від 24 черв. 2016 р. № 474. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/474-2016-r#n350> (дата звернення: 14.04.2020).
27. Економічна енциклопедія : в 3 т. / редкол. : С.В. Мочерний (відп. ред.) та ін. К. : Академія, 2000. Т. 3. 864 с.
28. Маркетинг : Навчальний посібник / Чоботар С.І. та ін. Київ : «Наш час» , 2007. 504 с. URL: <http://www.info-library.com.ua/books-text-9602.html> (дата звернення: 20.03.2020).
29. Болотова В. О Паблік рілейшнз в ОВС : конспект лекцій. Харків : Вид-во НУВС, 2001. 104 с.
30. Петков С. В. Менеджмент в органах внутрішніх справ (організаційно-правові основи) : автореф. дис. на здобуття наук ступеня д-ра юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2005. 41 с.
31. Казанчук І. Д. Управління процесом паблік рілейшнз в діяльності органів внутрішніх справ України (організаційно- правові питання) : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2001. 20 с.
32. Полунина О.С. Становление и развитие современной системы связей с общественностью в Великобритании 1992-2005 гг. : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. истор. наук : 07.00.03. Москва, 2008. 21 с.
33. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / Уклад. і глов. Ред.. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
34. Застосування. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Застосування> (дата звернення: 20.03.2020).
35. Філософія : словник. НАВС. URL: <https://arm.naiu.kiev.ua/books/filosofia-30012017/info/slovnyk.html> (дата звернення: 20.03.2020).
36. Майорова В.В. Организационно-правовые основы взаимодействия ОВД и населения во второй половине XX века (историко-правовое исследование) : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.01. Москва, 2004. 23 с.
37. Бандурка А. М., Бочарова С. П., Землянская Е. В. Основы психологии управления : учебник. Харьков : Университет внутренних дел, 1999. 528 с.
38. Овчинникова Л. И. Правовые и организационные основы привлечения негосударственных субъектов правоохранительной направленности к охране общественного порядка : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.14. Москва, 2007. 27 с.
39. Українська кримінологічна енциклопедія / за заг. ред. В. В. Чернея, В. В. Сокуренька ; упоряд. О. М. Джуца, О. М. Литвинов. Харків – Київ : Харк. нац. ун-т внутр. справ ; Нац. акад внутр. справ, Кримін. асоц. України, Золота миля. 2017. 804 с.
40. Гаврилов А. М. Привлечение населения к участию в борьбе с преступностью : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.09 / Саратов. юрид. ин-т МВД России. Саратов, 2004. 205 с.
41. Круглий В.М. Взаємодія оперативних підрозділів органів внутрішніх справ з громадянами та використання їх допомоги в оперативно-розшуковій діяльності : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 21.07.04. Київ, 2003. 20 с.
42. Слободенюк І. В. Організаційно-правові засади діяльності громадських формувань з охорони правопорядку : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Харків, 2018. 21 с.
43. Иасева Н. П. Актуальные вопросы участия общественности в уголовном судопроизводстве : автореф. дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук : 12.00.09. Уфа, 2009. 25 с.